

Jubilej prof. dr. Franeta Jermana

V tej rubriki so zbrana besedila s slavnostne akademije "Profesor Jerman in ljubljanska analitična filozofska šola", ki so jih sodelavci in učenci profesorja dr. Franeta Jermana brali decembra 1993 na Filozofski fakulteti v Ljubljani ob profesorjevem 60. rojstnem dnevu.

K dobrim željam in čestitkam se pridružuje tudi uredništvo.

ANDREJ ULE

HOMMAGE A FRANE JERMAN

Zbrali smo se ob okrogli obletnici našega mentorja prof. dr. Franeta Jermana. Ob takšni priliki velja spregovoriti nekaj besed o njegovem delu in o njegovem pomenu za naš lasten filozofski razvoj. Naj kar na začetku povem, da sem zelo ponosen na to, da sva (skupaj z dr. Motalnom) prva doktoranta prof. Jermana in da sem bil prvi njegov asistent.

Preden naj povem kaj o filozofskem strokovnem delu prof. Jermana, bi rad spregovoril nekaj o tem, kaj mi je človeško pomenil in mi še pomeni. Prof. Jerman me je že v študentskih časih navdušil s svojim izrazito nepristranskim in ideološko neobremenjenim podajanjem snovi, s svojo neposrednostjo v podajanju različnih ocen filozofskih teorij in struj, pri čemer so bile njegove ocene vedno argumentirane in logično jasne. Prof. Jerman je veliko vplival name s svojim dejanskim, praktičnim humanizmom, s sposobnostjo za tolerantno soočenje nasprotnih stališč ter za racionalno iskanje rešitev konfliktnih situacij. Moram reči, da mi je zato prof. Jerman še danes vzor filozofske tolerance in specifične filozofske racionalnosti. Zelo me je radostilo, da sem hitro navezal osebni stik z njim in da sem lahko z njim odkrito izmenjal svoje misli in probleme, pri čemer sem od pogovorov z njim pogosto odnesel kak pomemben "praktičen" namig za svoje delo in življenje.

Impresioniralo me je obsežno znanje prof. Jermana, ne le filozofije, temveč tudi umetnosti, literature. Sam sem bil namreč precej naravoslovno (matematično) usmerjen in mi je bila zato Jermanova nadarjenost za spajanje logike, estetike in etike potrebna kot neke vrste duhovni kruh (tu seveda uporabljam Wittgensteinovo aluzijo na to zvezo v Traktatu). Enako pomembno je bilo zame njegovo nasprotovanje slehernemu verbalizmu, žargonu v filozofiji ali praznim spekulacijam. S svojimi treznimi in objektivnimi ocenami tako mojih začetkov v filozofiji kot tudi siceršnjega filozofskega dogajanja v Sloveniji je odločilno pripomogel k temu, da sem se sam odlepil od začetniškega navdušenja za hegeljanske predstave o "celovitosti znanja" in za novolevičarske predstave o "kritični in revolucionarni znanosti", ki naj zamenja obstoječo "pozitivistično" znanost ipd. Jermanove intervencije so mi tako pripomogle, da sem lahko našel pot do analitične filozofije in uspel produktivno povezati svoj študij matematike in filozofije.

Od obsežnega dela na filozofskem področju prof. Jermana bi rad posebej poudaril predvsem njegovo vztrajno zavzemanje za objektivno vrednotenje analitične filo-

zofije v primerjavi z drugimi sodobnimi filozofijami. Ni skrivnost, da je bila v povojnem obdobju analitična filozofija odzivana kot nekakšna ne-filozofija, očrnjevana za "pozitivizem" ali za tehnicistično izpraznjeni um itd. V tem negativnem odnosu do analitične filozofije sta bili združeni sicer tako medsebojno sprti struji kot sta npr. dogmatski marksizem in heideggerjanstvo. Zato tega zavračanja nimam le za znak tipično slovenske zaplankanosti pred svetom ali za posledico političnega in ideološkega pritiska, temveč tudi za mali primerek sicer splošnega odklanjanja in nepoznavanja analitične tradicije v "kontinentalni" Evropi. Prof. Jerman je s svojimi lastnimi deli in s svojimi prevodi veliko pripomogel k temu, da se je tudi v Sloveniji prebila blokada neznanja sodobne logike in nezaupanja do analitične filozofske tradicije sploh. Mislim, da ne pretiravam, če rečem, da je bila njegova vloga v slovenski filozofiji po drugi svetovni vojni podobna vlogi prof. Stegmüllerja v nemški filozofski kulturi. Oba sta namreč orala korenine v pretežno "kontinentalno" usmerjenih filozofskih kulturah svojih dežel in odprla pot za razvoj lastnih analitično usmerjenih filozofskih šol.

Od filozofskih dognanj prof. Jermana se mi zdijo zelo pomembne njegove analize enotnosti logike, t.j. vprašanju, ali so mogoče in kakšne so alternative k klasični logiki (v bistvu k logiki predikatov prvega reda), ki se jih je lotil v svoji doktorski nalogi in jih je tudi kasneje velikokrat načenjal. Ob analizi dela začetnika večvrednostne logike, poljskega logika Lukasiewicza je zagovarjal mnenje, da večvrednostne logike niso nekakšne poljubne algebre stavkov, temveč da izražajo zakonitosti določenih plati stvarnosti. Jerman je tu mislil na modalnost stvarnosti, na nedeterminizem in na verjetnostni opis dogajanj v svetu. Če prav razumem, je po Jermanu večvrednostna logika bližje stvarnosti kot dvovrednostna logika in to prav zato, ker je stvarnost modalna, nedeterministična, alternativna, tega vsega pa klasična logika ne zajema. Vprašanje seveda je, ali ima klasična logika sploh kaj opraviti s stvarnostjo in ali ni zgolj in samo temelj slehernih logičnih odnosov med stavki, ne glede na to, kako se, in če se le ti nanašajo na stvarnost. Tako bi nemara lahko dejali, da je nemara večvrednostna logika prej neke vrste prikrita formalna ontologija, ne pa prava alternativa klasični logiki. Vendar bi ta problem terjal obširnejšo raziskavo, v katero se tu ne morem spuščati.

Za moj filozofski razvoj so bili najpomembnejši Jermanovi filozofski prispevki tisti, ki so se tikali zgodnjega obdobja analitične filozofije, t.j. dela Fregeja, Russella, Schlicka in zlasti Wittgensteina. Njegova prevoda Traktata in Russellove Filozofije logičnega atomizma sta bila tudi meni v marsičem vzpodbuda za podrobnejši študij del Russella in Wittgensteina. V krog predstavljanja analitične filozofske tradicije so dajo tudi njegovi prevodi in interpretacije klasičnih del angleškega empirizma (Bacona in Huma), saj je le ta pomemben izvor analitične filozofije. Jerman je vedno utemeljeno opozarjal na zgrešeno prepričanje, da je Hegel "dovršil in presegel" vso filozofijo pred njim in empiristično filozofijo še posebej. Dejansko je šlo le za navidezno preseganje, tako da je ponovno oživljanje empiristične tradicije v dvajsetem stoletju le dokaz njene živosti in "nepreseženosti".

Profesor Jerman je sicer vsakemu od obravnavanih mislecev namenil tudi svojo kritiko, ne zgolj prikaz, vendar pa je ob tem utemeljeno pokazal, da gre pri filozofskih problemih logike in analitične filozofije za nek trden in logično utemeljen raziskovalni program, ki se mu je vredno pridružiti tudi v Sloveniji. To pa je navsezadnje izjemno pomembno za filozofijo v Sloveniji in jaz samo upam, da bomo z našim Franetom še dolgo ustvarjalno na tej poti, sam pa mu ob tej okrogli obletnici želim še mnogo uspešnih let, zdravja in sreče v življenju.